Europadomstolens domar — tredje kvartalet 1999

Av justitierådet HANS DANELIUS

Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (i det följande kallad ”Europadomstolen”) har under tredje kvartalet 1999 meddelat följande domar:[1]

1. **Ceylan mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
2. **Arslan mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
3. **Gerger mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
4. **Polat mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
5. **Karatas mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
6. **Erdogdu och Ince mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
7. **Baskaya och Okçuoglu mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
8. **Okçuoglu mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
9. **Sürek och Özdemir mot Turkiet (dom 8.7.1999)**
10. **Sürek mot Turkiet (nr 1) (dom 8.7.1999)**
11. **Sürek mot Turkiet (nr 2) (dom 8.7.1999)**
12. **Sürek mot Turkiet (nr 3) (dom 8.7.1999)**
13. **Sürek mot Turkiet (nr 4) (dom 8.7.1999)**
14. **Öztürk mot Turkiet (dom 28.9.1999)**

Samtliga dessa mål avsåg personer som dömts till straff i Turkiet för att de publicerat eller medverkat till publicering av artiklar eller andra skrifter om Turkiets förhållande till den kurdiska befolkningen. Frågan i målen inför Europadomstolen var om dessa fällande brottmålsdomar stred mot vederbörande personers rätt till yttrandefrihet enligt artikel 10 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (i det följande kallad ”konventionen”). Här lämnas för vart och ett av målen kortfattade upplysningar om arten av publikation och innehållet i de gjorda uttalandena:

Ceylan: I en tidningsartikel anklagade Ceylan turkiska staten för att ägna sig åt statsterrorism i östra och sydöstra Turkiet. Han hävdade också att det pågick ett folkmord riktat mot kurderna i Turkiet. Artikeln avslutades med en uppmaning till ”allt vårt folk” och till ”alla demokratiska krafter” att aktivt delta i kampen mot statsterrorismen. Ceylan dömdes till fängelse och böter för anstiftan till hat

[1] Tidigare kvartalsöversikter har varit införda i SvJT 1995 s. 532 ff., 602 ff. och 764 ff., 1996 s. 71 ff., 368 ff., 579 ff. och 773 ff., 1997 s. 42 ff., 378 ff., 553 ff. och 756 ff., 1998 s. 16 ff., 357 ff., 573 ff. och 762 ff. samt 1999 s. 67 ff., 581 ff. och 762 ff.

och fiendskap på etnisk eller regional grund eller på grund av social klass.

Arslan: I en bok gjorde Arslan gällande att det fanns olika ”nationer” inom Republiken Turkiet och att kurderna i Turkiet var utsatta för hårt förtryck från turkarnas sida, vilket t. o. m. fått karaktären av folkmord. Han uttalade stöd för kurdiskt motstånd mot förtrycket i sydöstra Turkiet. Arslan dömdes till fängelse och böter för spridande av separatistisk propaganda.

Gerger: I ett budskap, som lästes upp vid en ceremoni till minne av tre under 1970-talet avrättade vänsteragitatorer, uttalade Gerger att en grundval för Republiken Turkiet var att arbetarna och kurderna förvägrades sina rättigheter. Han framhöll att alla strävanden efter frihet hade bemötts hänsynslöst av de styrande men att det kurdiska folkets befrielse hade inletts genom gerillakampen i Kurdistans berg. Gerger dömdes till fängelse och böter för spridande av separatistisk propaganda.

Polat: I en bok hyllade Polat de kurder som på 1920-talet hade gjort uppror mot turkarna och beskrev hur upproret hade slagits ner med stor grymhet. Med utgångspunkt i dessa händelser redogjorde Polat för hur kurdernas motstånd och deras strävanden efter oavhängighet sedan dess hade stärkts och tilltagit. Han berörde också den grymma behandling som kurdiska fångar utsatts för i turkiska fängelser. Polat dömdes till fängelse och böter för spridande av separatistisk propaganda.

Karatas: I en antologi publicerade Karatas dikter om kurdiskt motstånd mot Turkiet. I vissa av dikterna förekom nedsättande omdömen om turkiskt förtryck av kurderna och uttryck som kunde uppfattas som uppmaningar till deltagande i väpnad kamp mot den turkiska staten (”låt oss gå, de okuvligas barn, vi har hört att det är uppror i bergen, kan vi höra detta utan att handla?”, ”jag inbjuder er till frihet, till döden i dessa berg ... jag inbjuder er att dö”). Karatas dömdes till fängelse och böter för spridande av separatistisk propaganda.

Erdogdu och Ince: Erdogdu var ansvarig utgivare av en tidskrift, i vilken Ince publicerade en intervju med en turkisk sociolog. I intervjun underströk denne betydelsen av PKK:s väpnade kamp som enligt hans mening stärkte kurdernas nationella medvetande och strävan efter självständighet. Erdogdu och Ince dömdes först till fängelse och böter för spridande av separatistisk propaganda, men det rättsliga förfarandet mot dem ledde slutligen till beslutet att straffen tills vidare inte skulle verkställas.

Baskaya och Okçuoglu: Baskaya var professor och journalist. Okçuoglu ägde ett förlag, och på detta förlag publicerades en bok som skrivits av Baskaya. Boken var en historisk framställning av utvecklingen i Turkiet sedan 1920-talet och behandlade bl. a. ”det kurdiska problemet”. Författaren betecknade relationerna mellan den turkiska staten och Kurdistan som ett kolonialt förhållande, vilket också utmärktes av politiskt, militärt, kulturellt och ideologiskt förtryck. Baskaya och Okçuoglu dömdes för spridande av separatistisk propaganda till fängelse och böter.

Okçuoglu: I en tidskrift publicerades en artikel om en debatt i vilken Okçuoglu hade medverkat. Okçuoglu hade därvid uttalat sig om ”det kurdiska problemet” i ett historiskt och internationellt

perspektiv. Han hade bl. a. kritiserat de turkiska socialisterna för att de, samtidigt som de försvarade den starka turkiska nationalism som ”kemalismen” utgjort, fördömde kurdisk nationalism och därmed hänvisade kurderna till ett slags slaveri. Okçuoglu dömdes för spridande av separatistisk propaganda till fängelse och böter.

Sürek och Özdemir: Sürek var huvudintressent i ett bolag som ägde en tidskrift, för vilken Özdemir var chefredaktör. I tidskriften publicerades en intervju med en framträdande PKK-ledare, som i intervjun beskrev PKK:s aktioner som ett motstånd mot Turkiets försök att fördriva eller utplåna det kurdiska folket och uttalade att kriget mellan PKK och den turkiska staten skulle fortsätta så länge som Turkiet vägrade att acceptera det kurdiska folks vilja. Sürek och Özdemir dömdes för spridande av separatistisk propaganda och av deklarationer härrörande från en terroristorganisation, Sürek till böter och Özdemir till fängelse och böter.

Sürek (nr 1): I samma tidskrift som i föregående fall publicerades två läsarbrev, i vilka det riktades häftig kritik mot brutala övergrepp i Kurdistan i form av massakrer och mord, som sades ha begåtts av ”den fascistiska turkiska armén”, ”Republiken Turkiets mordgäng” eller ”imperialismens hyrda mördare”. I det ena läsarbrevet konkluderades att det kurdiska folket, som hade slitits bort från sina hem och sitt fosterland, inte längre hade någonting att förlora men däremot mycket att vinna. Sürek dömdes för spridande av separatistisk propaganda till böter.

Sürek (nr 2): I samma tidskrift publicerades vid ett annat tillfälle uppgifter om att en viss polischef hade givit order om att öppna eld mot folket samt ett samtal mellan en befälhavare inom gendarmeriet och och två parlamentariker av kurdiskt ursprung. Från detta samtal återgavs hatiska uttalanden som uppgavs ha gjorts av den turkiske officeren (”Jag skulle kunna döda er som en råtta. Er död skulle glädja oss. Ert blod skulle inte släcka min törst.”). Sürek dömdes till böter för att han hade röjt identiteten hos befattningshavare som hade till uppgift att bekämpa terrorism, eftersom detta utsatte dem för risker för angrepp från terroristers sida.

Sürek (nr 3): I samma tidskrift publicerades en nyhetskommentar, i vilken oroligheterna i Kurdistan beskrevs som en nationell kamp och PKK betecknades som en nationell befrielserörelse. Artikeln avslutades med orden: ”I dag är vår kamp ett yttre krig riktat mot Republiken Turkiets styrkor. Vi vill föra en total befrielsestrid.” Sürek dömdes till böter för spridande av separatistisk propaganda.

Sürek (nr 4): I tidskriften publicerades slutligen en nyhetskommentar, som gav uttryck för förväntningar om oroligheter under en kommande kurdisk helg och som också innehöll en intervju med en företrädare för PKK. I intervjun förnekade denne att PKK och dess kamp var av terroristiskt slag och uttalade att det var Republiken Turkiet som var den verkliga terroristen. Sürek dömdes till böter för spridande av separatistisk propaganda.

Öztürk: Öztürk var delägare i ett förlag som publicerade en bok om en av grundarna av ett marxist-leninistiskt kommunistiskt parti i Turkiet, vilken hade arresterats och därefter dött under oklara omständigheter. Bokens olika kapitel inleddes med dikter, av vilka flera innefattade ett förhärligande av kampen för frihet och en

hyllning till dem som fallit i denna kamp. Öztürk dömdes till böter för anstiftan till hat och fiendskap på grund av region, samhällsklass och folkgrupp.

I samtliga dessa fall utom två — Sürek (nr 1) och Sürek (nr 3) — fann Europadomstolen att de brottmålsdomar som meddelats av de turkiska domstolarna var oförenliga med klagandenas yttrandefrihet och att artikel 10 i konventionen således hade kränkts. Domstolen framhöll bl. a. att det fanns ett mycket litet utrymme för inskränkningar av yttrandefriheten när det var fråga om politiska uttalanden eller om diskussion av frågor av allmänt intresse och fäste i flera fall vikt vid att de uttalanden som gjorts inte kunde ses som en uppmaning att tillgripa våld.

När det gällde fallen Sürek (nr 1) och Sürek (nr 3) fann Europadomstolen däremot att det var fråga om artiklar som kunde bidra till att främja fortsatt våldsanvändning i sydöstra Turkiet, eftersom det i det ena fallet hade framförts ett budskap om att våld var ett nödvändigt och rättfärdigt självförsvar mot massakrer och brutalitet från turkisk sida och det i det andra fallet hade direkt uppmanats till användning av väpnat våld för att uppnå Kurdistans nationella oavhängighet. Under sådana omständigheter fann Europadomstolen att domarna mot Sürek i dessa båda mål kunde ses som en enligt artikel 10:2 i konventionen legitim inskränkning av dennes yttrandefrihet.

I några av målen uppkom även frågor om brott mot artiklarna 6 (rätten till rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol), 7 (förbud mot bestraffning utan stöd i lag) och 14 (förbud mot diskriminering) i konventionen.

När det gällde artikel 6 fann Europadomstolen i fallen Gerger, Karatas, Baskaya och Okçuoglu, Okçuoglu, Sürek och Özdemir, Sürek (nr 1), Sürek (nr 2), Sürek (nr 3) och Sürek (nr 4) — under hänvisning till sina tidigare avgöranden i fallen Incal och Çiraklar mot Turkiet (se SvJT 1998 s. 593 f. och 1999 s. 69 f.) — att de turkiska säkerhetsdomstolarna, på grund av att en militär domare ingick i dem, inte kunde godtas som oavhängiga och opartiska domstolar i brottmål mot civilpersoner.

I fråga om artikel 7 ansåg Europadomstolen i fallen Erdogdu och Ince samt Baskaya och Okçuoglu att det hade funnits tillräckligt lagstöd för att döma klagandena för spridande av separatistisk propaganda. När det gällde de utmätta straffen fann Europadomstolen det inte heller föreligga någon kränkning av artikel 7 såvitt avsåg Erdogdu, Ince och Baskaya. Däremot hade Okçuoglu dömts till fängelse på grundval av en extensiv och analogisk tillämpning av en lagbestämmelse som gällde utgivare och inte förläggare. Denna tillämpning fann Europadomstolen vara oförenlig med den

straffrättsliga legalitetsprincipen, varför artikel 7 blivit kränkt i detta hänseende.

I fråga om artikel 14 uppkom i fallet Gerger frågan om turkisk lag var diskriminerande genom att den innehöll mera restriktiva regler för villkorlig frigivning vid brott mot antiterroristlagstiftningen än vid vanliga brott. Europadomstolen fann emellertid att det i detta hänseende var fråga om en åtskillnad med avseende på brottstyp och inte mellan persongrupper och att det därför inte förelåg en diskriminerande behandling i strid med artikel 14.

15. Tanrikulu mot Turkiet (dom 8.7.1999)

Klaganden Selma Tanrikulu var gift med Zeki Tanrikulu, som sköts till döds på öppen gata i en mindre stad i sydöstra Turkiet. Hon gjorde gällande att hennes man hade dödats av turkiska säkerhetsstyrkor eller med deras godkännande och att omständigheterna kring mordet inte hade effektivt undersökts av myndigheterna. Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna (i det följande kallad ”Europakommissionen”) höll genom tre av sina ledamöter vittnesförhör i Turkiet, och de slutsatser som Europakommissionen i sin rapport drog på grundval av dessa vittnesförhör låg senare till grund även för Europadomstolens bedömning av målet.

Europadomstolen fann det inte styrkt bortom rimligt tvivel att Zeki Tanrikulu hade dödats av säkerhetsstyrkor eller med deras godkännande. Däremot ansåg domstolen att polisundersökningen, inklusive den obduktion av Zeki Tanrikulu som företagits, varit bristfällig i åtskilliga hänseenden och att artikel 2 i konventionen (om rätten till liv) blivit kränkt genom att myndigheterna inte fullgjort sin skyldighet att på ett effektivt sätt söka klarlägga omständigheterna kring hans död. Underlåtenheten att göra en ordentlig utredning innebar också att Selma Tanrikulu berövats sin rätt till ett effektivt rättsmedel, varför även artikel 13 i konventionen (om rätten till ett effektivt rättsmedel) överträtts.

Slutligen fann Europadomstolen att de kontakter som myndigheterna tagit med Selma Tanrikulu, medan hennes mål var anhängigt vid kommissionen, hade syftat till att undergräva hennes möjligheter att få framgång med sina klagomål, vilket innebar att myndigheterna inte hade respekterat det fria utövandet av hennes klagorätt. Myndigheternas åtgärder i detta hänseende var därmed inte förenliga med artikel 25 i konventionen.

16. Çakici mot Turkiet (dom 8.7.1999)

Klaganden Izzet Çakici gjorde gällande att hans bror Ahmet Çakici hade utsatts för tortyr och därefter försvunnit under omständigheter som medförde att den turkiska staten var ansvarig för försvinnandet. Brodern hade gripits av säkerhetsstyrkor under en militär

operation i en by i sydöstra Turkiet och hade under en tid varit berövad friheten. Han hade därefter varit spårlöst försvunnen. Turkiska regeringen förnekade att Ahmet Çakici hade gripits och hållits i förvar. I stället hävdade regeringen att han hade tillhört PKK och att han hade dödats under en väpnad konfrontation mellan PKK och säkerhetsstyrkor.

Europakommissionen höll genom tre av sina medlemmar vittnesförhör i Turkiet, och Europadomstolen grundade sin bedömning i målet på vad som framkom under dessa vittnesförhör och på de slutsatser som kommissionen dragit av dem.

Europadomstolen fann det styrkt att Ahmet Çakici hade varit berövad friheten, att han hade misshandlats grovt och att han därefter hade dött. Eftersom myndigheterna inte hade lämnat några upplysningar om vad som inträffat medan han varit berövad friheten och inte gjort gällande att hans död var resultatet av legitim våldsanvändning, fick staten anses ansvarig för att han avlidit. Det förelåg därför ett brott mot artikel 2 i konventionen, och denna artikel hade kränkts också på grund av att myndigheterna inte gjort någon tillräcklig utredning av omständigheterna kring dödsfallet.

Europadomstolen fann det vidare styrkt att Ahmet Çakici hade utsatts för tortyr under sitt frihetsberövande och att även artikel 3 i konventionen därför hade kränkts.

Klaganden Izzet Çakici hade dessutom gjort gällande att även han själv i strid med artikel 3 i konventionen hade utsatts för omänsklig behandling till följd av att han inte kunnat erhålla upplysningar från myndigheterna om vad som hänt hans bror och han under lång tid lämnats i ovisshet om broderns öde. Europadomstolen noterade att Izzet Çakici inte hade varit närvarande när hans bror greps och att det inte var han utan brödernas far som hade haft huvudansvaret för att begära upplysningar från myndigheterna om Ahmet Çakici. Det fanns inte heller några element i myndigheternas handlande som visade att Izzet Çakici hade utsatts för omänsklig behandling. En kränkning av konventionen förelåg därför inte i detta hänseende.

Europadomstolen fann däremot att det hade begåtts dels ett mycket allvarligt brott mot artikel 5 i konventionen (om rätten till personlig frihet) till följd av att Ahmet Çakici varit berövad friheten utan att detta erkänts av myndigheterna och utan att han åtnjutit något som helst rättsligt skydd under frihetsberövandet, dels ett brott mot artikel 13 i konventionen (om rätten till ett effektivt rättsmedel) till följd av att myndigheterna underlåtit att göra en effektiv undersökning av omständigheterna kring Ahmet Çakicis försvinnande.

17. Immobiliare Saffi mot Italien (dom 28.7.1999)

Bolaget Immobiliare Saffi blev 1988 ägare till en våning som var uthyrd till en person, L. B. Den tidigare ägaren till våningen hade varit ett annat bolag, I. B., som 1983 hade utverkat ett beslut av en magistratsdomare i Livorno om att L. B. skulle vid viss tidpunkt vara skyldig att lämna våningen och som därefter under 1985 på grundval av detta beslut hade förelagt L. B. att avflytta. Denne hade emellertid stannat kvar i våningen, och alla försök av I. B. och senare av den nye ägaren Immobiliare Saffi att få honom vräkt hade misslyckats. Först 1996, då L. B. hade avlidit, återfick Immobiliare Saffi våningen.

Immobiliare Saffi klagade över att dess rätt enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen (om rätten till egendom) hade kränkts till följd av att bolaget under lång tid inte hade kunnat med polisens hjälp få besittningen till sin egendom. Det hade visserligen genom ny italiensk lagstiftning 1989 införts regler om att polisen skulle medverka vid vräkningar, men därvid skulle företräde ges åt vräkningar i särskilt ömmande fall, t. ex. när fastighetsägaren behövde lokalerna som bostad för sig själv eller sin familj.

Europadomstolen konstaterade att det i detta fall inte var fråga om ett egendomsberövande utan om sådan kontroll av egendom som avses i andra stycket i artikel 1 i tilläggsprotokollet. Inskränkningarna i möjligheterna till vräkning av hyresgäster hade ett socialt syfte och därmed ett enligt konventionen legitimt ändamål. Frågan var emellertid om inskränkningarna i detta fall var proportionerliga. I detta hänseende fann domstolen att det italienska systemet var oflexibelt såtillvida som reglerna om att vissa vräkningar skulle verkställas med förtur hade medfört att det under många år inte blivit något utrymme alls för de vräkningar som inte hade förtur. Immobiliare Saffi, som inte hade haft rätt till förtursbehandling, hade därför saknat möjlighet, under hela tiden fram till 1996, att återfå sin våning, och när bolaget återfick den 1996, var det på grund av hyresgästens död och inte genom polisens medverkan. Immobiliare Saffi och dess föregångare I. B. hade vid denna tidpunkt under omkring elva år befunnit sig i ett tillstånd av ovisshet om när de skulle återfå våningen, och de hade inte haft möjlighet att genom hänvändelse till domstol påskynda saken eller få en prövning av de eventuella särskilda skäl som de kunde tänkas anföra till förmån för en vräkning. Inte heller hade bolaget kunnat få skadestånd för de olägenheter som den långa väntetiden hade medfört. Det italienska systemet hade därför lagt en oproportionerlig börda på Immobiliare Saffi och inte åstadkommit en rimlig balans mellan egendomsskyddet och de krav som följde av allmänna intressen. Europadomstolen konkluderade att artikel 1 i första tilläggsprotokollet hade kränkts.

En ytterligare fråga i målet var om Immobiliare Saffi hade kunnat hänvända sig till en domstol på sätt som krävdes enligt artikel 6 i konventionen. I detta hänseende konstaterade Europadomstolen först att artikel 6 måste anses tillämplig inte bara på det materiella avgörandet av en tvist utan också på verkställigheten av ett sådant avgörande. I det aktuella fallet hade verkställigheten av det beslut som meddelats av magistratsdomaren i Livorno uppskjutits under lång tid, och det hade saknats möjlighet att få uppskovet överprövat av domstol. Immobiliare Saffi hade därför berövats rätten till domstolsprövning i fråga om verkställigheten av magistratsdomarens beslut, vilket stred mot artikel 6:1 i konventionen.

18. Selmouni mot Frankrike (dom 28.7.1999)

Selmouni arresterades som misstänkt för narkotikabrott och hölls under en kortare tid i polisarrest. Han gjorde gällande att han under denna tid hade misshandlats av polisen. Han undersöktes vid flera tillfällen av läkare, som konstaterade att han hade ett stort antal ärr, blåmärken och andra spår av våld på olika delar av kroppen.

Europadomstolen uttalade, under hänvisning till tidigare rättspraxis (se fallet Tomasi mot Frankrike, SvJT 1994 s. 338, och fallet Ribitsch mot Österrike, SvJT 1996 s. 79 f.), att det, när en person i normalt tillstånd tas i förvar av polisen och vid tidpunkten för frigivning har fysiska skador, ankommer på staten i fråga att ge en sannolik förklaring till hur dessa skador uppkommit samt att det i avsaknad av en sådan förklaring finns anledning att misstänka att han utsatts för behandling som står i strid med artikel 3 i konventionen (förbud mot tortyr samt omänsklig och förnedrande behandling).

I förevarande fall fanns läkarintyg om Selmounis skador, och ingen förklaring till dessa hade lämnats av franska regeringen. Europadomstolen fann att de skador som angivits i läkarintygen, i förening med Selmounis egna uppgifter om hur han behandlats, styrkte att han tillfogats smärta och lidande av både kroppslig och själslig art. Domstolen fann att polismän var ansvariga för dessa skador och att deras syfte med behandlingen varit att förmå Selmouni att erkänna det brott som han var misstänkt för att ha begått. Europadomstolen fann att den behandling han utsatts för var tillräckligt allvarlig för att utgöra tortyr. Det förelåg således ett brott mot artikel 3 i konventionen.

En ytterligare fråga i målet var om förfarandet avseende Selmounis anklagelse mot polismännen hade, på sätt som krävdes enligt artikel 6:1 i konventionen, slutförts inom en skälig tid. När Selmouni den 1 december 1992 förhördes av ett polisbefäl, hade han klagat över den behandling han varit utsatt för, och förfaran-

det i fråga pågick fortfarande när Europadomstolen dömde i målet den 28 juli 1999. Europadomstolen, som noterade att myndigheterna varit ansvariga för flera dröjsmål under denna tid om över sex år och sju månader, fann tidsåtgången alltför lång och konkluderade att artikel 6:1 blivit kränkt.

19. Douiyeb mot Nederländerna (dom 4.8.1999)

Douiyeb greps som misstänkt för brott mot artikel 250 *ter* i den nederländska strafflagen, som förbjuder handel med människor. Han åtalades senare för detta brott med frikändes. Under tiden hade han varit anhållen och häktad, men i ett av de beslut som låg till grund för frihetsberövandet hade den beslutande åklagaren felaktigt angivit att misstanken mot Douiyeb avsåg brott mot artikel 250 i strafflagen och betecknat brottet som koppleri, vilket är det brott som regleras i artikel 250. Detta beslut hade, sedan det överklagats av Douiyeb, fastställts av en undersökningsdomare.

Douiyeb gjorde gällande dels att frihetsberövandet under dessa omständigheter inte hade varit lagligt och att det därför stått i strid med artikel 5:1 i konventionen, dels att han i strid med artikel 5:4 i konventionen inte haft tillgång till en domstolsprövning av lagligheten av frihetsberövandet.

Europadomstolen fann att den felaktiga angivelsen av lagrum och brott enbart berott på ett skrivfel och att Douiyeb hade insett eller åtminstone borde ha insett detta. Frihetsberövandet kunde därför enligt domstolens mening inte anses stå i strid med artikel 5:1. När det sedan gällde artikel 5:4 i konventionen menade Europadomstolen att det inte förelåg någon kränkning av Douiyebs rätt, eftersom Douiyeb hade kunnat erhålla en sådan domstolsprövning som krävdes i denna konventionsbestämmelse.

20. Buscemi mot Italien (dom 16.9.1999)

Buscemi var far till en flicka, född 1985, som barndomstolen i Turin i maj 1994 beslöt placera i ett fosterhem med begränsad umgängesrätt för såväl Buscemi som barnets mor. Fosterhemsplaceringen gav anledning till diverse rättsliga förfaranden, vilka slutligen ledde till att barndomstolen i augusti 1995 återkallade sitt beslut om fosterhemsplacering och tillerkände modern vårdnaden om barnet.

Medan det rättsliga förfarandet pågick, publicerades i tidningen *La Stampa* en artikel om fallet, i vilken vissa uttalanden av barndomstolens ordförande C. L. återgavs. Denne hade bl. a. förklarat att det hade varit domstolens uppgift att befria barnet från dess lidande. Sedan Buscemi i tidningen besvarat C. L.:s uttalanden, återkom C. L. med en kommentar, i vilken han bl. a. framhöll att den redogörelse för fallet som Buscemi lämnat inte var sann samt

betecknade de hemförhållanden under vilka barnet tidigare hade levat som destruktiva för barnets psykiska välbefinnande och uttalade att barnet kunde skatta sig lyckligt över att genom fosterhemsplaceringen äntligen ha kommit till en lugn och balanserad omgivning.

Vid Europadomstolen klagade Buscemi över att de åtgärder som vidtagits av barndomstolen i Turin hade bidragit till att skapa en nästan oöverstiglig klyfta mellan honom och hans dotter, vilket innebar att artikel 8 i konventionen (om rätten till respekt för privat- och familjeliv) hade kränkts. Han kritiserade särskilt ett expertutlåtande som han ansåg vara ogrundat och ha tillkommit efter ett förfarande kännetecknat av procedurfel.

Europadomstolen fann att de åtgärder som vidtagits visserligen ingrep i Buscemis rätt enligt artikel 8 men att de hade stöd i lag och var förestavade av omsorg om Buscemis dotter. Med hänsyn särskilt till de djupgående konflikterna mellan Buscemi och barnets mor fick de nationella domstolarna anses ha haft fog för att vidta dessa åtgärder, vilka därför omfattades av undantagsbestämmelsen i artikel 8:2.

När det gällde expertutlåtandet fann Europadomstolen inte skäl att ifrågasätta experternas kompetens. Domstolen konstaterade vidare att Buscemi hade beretts tillfälle att under förfarandet framföra sina synpunkter och ta kännedom om handlingarna i målet. Inte heller i övrigt kunde det anses att experterna hade utfört sitt uppdrag på sådant sätt att Buscemis rätt enligt artikel 8 hade kränkts.

Buscemi klagade även över att barndomstolens ordförande C. L. hade varit partisk och hävdade att målet inte borde ha avgjorts under medverkan av en person med vilken han hade en öppen konflikt. I detta hänseende hävdade Buscemi att artikel 6:1 i konventionen hade kränkts.

På denna punkt fick Buscemi medhåll av Europadomstolen, som erinrade om att C. L., innan han dömde i målet, hade uttalat sig offentligt på ett sätt som tydde på en negativ inställning till Buscemi. De uttalanden som C. L. gjort var sådana att Buscemi kunde ha legitima skäl att ifrågasätta hans opartiskhet. C. L.:s medverkan som domstolens ordförande i den fortsatta processen var därför inte förenlig med kravet på domstolens opartiskhet. Europadomstolen konkluderade att artikel 6:1 hade kränkts i detta hänseende.

21. Lustig-Prean och Beckett mot Storbritannien
22. Smith and Grady mot Storbritannien (domar 27.9.1999)

Lustig-Prean och Beckett tjänstgjorde i brittiska marinen (*Royal Navy*) och Smith och Grady inom brittiska flygvapnet (*Royal Air Force*). De fick alla avsked från sina befattningar på grund av att de

var homosexuella. Besluten om deras avsked hade föregåtts av ingående förhör och utredningar om deras sexuella läggning. De klagade över att de undersökningar som gjorts om deras homosexualitet samt besluten att avskeda dem från deras militära befattningar stred mot deras rätt enligt artikel 8 i konventionen till respekt för privatlivet. Klagandena Smith och Grady menade vidare att försvarsministeriets politik att inte acceptera homosexuella i de väpnade styrkorna och de undersökningar och avskedanden som följde av denna politik utgjorde sådan förnedrande behandling som förbjuds i artikel 3 i konventionen och att de inte heller hade haft tillgång till ett sådant rättsmedel som krävs enligt artikel 13 i konventionen.

Europadomstolen fann att såväl de undersökningar som gjorts — och särskilt de förhör som hållits med klagandena själva — som besluten att avskeda dem hade direkt ingripit i deras rätt till respekt för privatlivet. Dessa ingrepp överensstämde med brittisk lag, och försvarsledningens politik i denna fråga syftade till att främja intressen som var legitima enligt artikel 8:2 i konventionen, nämligen nationell säkerhet och förebyggande av oordning. Det kunde dock ifrågasättas, menade domstolen, om förhören med klagandena efter det att dessa hade upplyst om sin homosexualitet, hade haft ett legitimt syfte, men domstolen ansåg det inte nödvändigt att ta ställning till denna fråga. Domstolen fann det inte styrkt att, som brittiska regeringen hävdat, närvaro av homosexuella inom de väpnade styrkorna skulle negativt påverka moralen och därmed den militära slagkraften. De problem som eventuellt kunde uppkomma borde enligt domstolens mening lösas genom uppföranderegler och disciplinära bestämmelser. Sammanfattningsvis hade regeringen inte visat på några övertygande och vägande skäl för att rättfärdiga den förda politiken i fråga om homosexuella inom de väpnade styrkorna och de därav föranledda avskedandena av klagandena. Inte heller hade regeringen lämnat någon övertygande och vägande motivering till att utredningen om klagandenas sexuella läggning fortsatt efter det att dessa hade medgivit sin homosexualitet. Europadomstolen fann därför att det, såväl i fråga om klagandenas avskedanden som beträffande de genomförda utredningarna, förelåg brott mot klagandenas rättigheter enligt artikel 8 i konventionen.

Däremot menade Europadomstolen att den behandling som klagandena Smith och Grady utsatts för inte var tillräckligt allvarlig för att strida mot artikel 3 i konventionen.

När det gällde artikel 13 i konventionen fann Europadomstolen att det enda rättsmedel som stått klagandena till buds var *judicial review proceedings*. I ett sådant förfarande kunde bara prövas om försvarsministeriets politik var irrationell eller orimlig i sådan grad att politiken i fråga låg utanför vad varje förnuftig beslutsfattare kunde

komma fram till. Detta kriterium var alltså mycket restriktivt, och det medförde att domstol i de aktuella fallen inte hade haft möjlighet att allsidigt pröva om ingreppen i klagandenas privatliv svarade mot ett viktigt samhällsintresse och var proportionerliga i förhållande till behovet av att skydda den nationella säkerheten och den allmänna ordningen. Klagandena kunde därför inte anses ha haft ett effektivt rättsmedel till sitt förfogande, och Europadomstolen fann att även artikel 13 i konventionen hade kränkts.

23. Civet mot Frankrike (dom 28.9.1999)

Civet var misstänkt för sexualbrott och var på denna grund häktad under en tid av två år och åtta månader. Han klagade vid Europadomstolen över brott mot artikel 5:3 i konventionen på grund av häktningstidens längd.

Civet hade emellertid inte i föreskriven form överklagat häktningen upp till kassationsdomstolen, *Cour de cassation*, och franska regeringen invände att Civet därför inte hade uttömt de inhemska rättsmedlen och att hans klagomål av detta skäl inte kunde prövas i sak av Europadomstolen. I detta hänseende uppkom frågan om överklagandet av en häktning till kassationsdomstolen med påstående att häktningstiden var oskäligt lång kunde ses som ett effektivt rättsmedel trots att kassationsdomstolen endast kan pröva rättsfrågor och inte faktiska omständigheter.

Europadomstolen konstaterade att kassationsdomstolens prövning visserligen inte kan avse frågor om fakta men att domstolen kan pröva om de fakta som underdomstolarna funnit föreligga ger stöd för de rättsliga slutsatser som domstolarna dragit på grund av dessa fakta. När det gällde häktning kunde kassationsdomstolen därför ta ställning till om de skäl som domstolarna anfört var tillräckliga för att förlänga häktningstiden, och kassationsdomstolen kunde upphäva ett överklagat häktningsbeslut om så inte var fallet. Med hänsyn härtill ansåg Europadomstolen, med 12 röster mot 5, att en fråga om häktningstidens längd skulle underställas kassationsdomstolen innan klagomål anfördes vid Europadomstolen och att, eftersom detta inte skett i det aktuella fallet, Civet inte hade uttömt de inhemska rättsmedlen och Europadomstolen inte kunde ingå i en sakprövning av fallet.

24. Dalban mot Rumänien (dom 28.9.1999)

I egenskap av journalist publicerade Dalban i september 1992 och januari 1993 två tidskriftsartiklar om en serie av bedrägerier som skulle ha förekommit i offentlig verksamhet. Bedrägerierna angavs ha begåtts av G. S., som var chef för ett statsägt jordbruksföretag, och en senator R. T. skulle också ha medverkat på visst sätt. Sedan G. S. och R. T. anmält Dalban för ärekränkning, dömdes han i juni

1994 av domstol för sådant brott till ett villkorligt fängelsestraff, varjämte han ålades betala skadestånd och förbjöds att utöva sitt yrke som journalist. I december 1994 fastställdes den fällande domen av en appellationsdomstol, som emellertid upphävde yrkesförbudet. I april 1998 begärde åklagare att domen mot Dalban skulle upphävas på grund av att han inte visats ha gjort sig skyldig till ärekränkning. I mars 1999 — efter det att Dalban avlidit — frikändes han av Högsta domstolen såvitt avsåg uttalandena om G. S. på grund av att han hade handlat i god tro. När det gällde uttalandena om R. T. fann Högsta domstolen att domen mot Dalban var riktig, men domstolen upphävde ändå domen och avskrev målet på grund av Dalbans död.

Europadomstolen fann till en början att Högsta domstolens beslut att frikänna Dalban till en del och att avskriva förfarandet till en annan del inte innefattade ett sådant erkännande av konventionsbrott och en sådan gottgörelse att Dalbans änka skulle vara förhindrad att fullfölja den talan som väckts av hennes man.

När det sedan gällde frågan om Dalbans genom artikel 10 i konventionen skyddade yttrandefrihet hade kränkts fann Europadomstolen att det förekommit ett ingrepp i yttrandefriheten som hade stöd i lag och syftade till att skydda andras rykte. Frågan var emellertid om ingreppet kunde anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle, vilket var en ytterligare förutsättning för att det skulle vara förenligt med artikel 10.

Europadomstolen konstaterade att Dalbans artiklar hade gällt frågor av allmänt intresse, nämligen hur statliga tillgångar förvaltas och hur politiker utför sina uppdrag. Domstolen framhöll också pressens viktiga uppgift att ge information och framföra idéer i sådana ämnen, varvid vissa överdrifter och provokativa uttalanden måste kunna tolereras. I förevarande fall fanns inget belägg för att vad Dalban rapporterat var osant och att hans avsikt varit att förtala G. S. och R. T. Att under sådana omständigheter döma Dalban för brott och att dessutom fastställa straffet till fängelse utgjorde ett oproportionerligt ingrepp i Dalbans utövning av sin yttrandefrihet som journalist. Europadomstolen konkluderade därför att artikel 10 i konventionen hade kränkts.

25. Övriga mål

I följande mål har Europadomstolen funnit brott mot artikel 6:1 i konventionen föreligga till följd av att förfarandet vid de nationella domstolarna inte slutförts inom skälig tid: Matter mot Slovakien (dom 5.7.1999), Santos mot Portugal (dom 22.7.1999), Bottazzi mot Italien (dom 28.7.1999), A.P. mot Italien (dom 28.7.1999), Di Mauro mot Italien (dom 28.7.1999), Ferrari mot Italien (dom 28.7 1999), Bosio och Moretti mot Italien (dom 6.9.1999), Djaid mot

Frankrike (dom 29.9.1999). Se också det ovan under 18 refererade fallet Selmouni mot Frankrike.

I de fyra avgörandena den 28 juli 1999 avseende Italien erinrade Europadomstolen om att domstolen sedan juni 1987 meddelat 65 domar mot Italien, i vilka den funnit brott mot artikel 6:1 föreligga med avseende på förfarandets längd, samt att Europakommissionen under samma tid i mål av detta slag antagit mer än 1 400 rapporter, vilka överlämnats till Europarådets ministerkommitté och föranlett denna kommitté att anta resolutioner om att Italien brutit mot sina konventionsförpliktelser med avseende på domstolsförfarandets längd. I anslutning härtill uttalade Europadomstolen att de brott mot kravet på en skyndsam rättegång som förekommit med avseende på italienska domstolar varit så många att det inte kunde anses röra sig om enstaka händelser. I stället visade dessa kränkningar att det förelåg en fortgående fel i det italienska systemet som inte hade rättats till av statsmakterna och mot vilket det inte fanns något inhemskt rättsmedel. Domstolen konstaterade att det var fråga om en praxis som var oförenlig med konventionen. I anslutning till detta allmänna konstaterande har domstolen i de enskilda fallen utan närmare motivering konkluderat att de aktuella domstolsförfarandena pågått alltför länge och att artikel 6:1 blivit kränkt.

I fallen Scarth mot Storbritannien (dom 22.7.1999) och Serre mot Frankrike (dom 29.9.1999) fann Europadomstolen kränkningar av artikel 6:1 i konventionen föreligga på den grunden att det inte hade hållits en offentlig förhandling i mål som gällde civila rättigheter. Det rörde sig i fallet Scarth om en förenklad procedur i sådana civilmål som gällde mindre ekonomiska värden och i fallet Serre om ett disciplinförfarande mot en veterinär (jfr, i fråga om sådana disciplinmål, fallen Diennet mot Frankrike, SvJT 1995 s. 769, och Gautrin m. fl. mot Frankrike, SvJT 1998 s. 580 f.)

I målen Smith och Ford mot Storbritannien (dom 29.9.1999) samt Moore och Gordon mot Storbritannien (dom 29.9.1999) fann Europadomstolen, i anslutning till tidigare avgöranden (se fallen Findlay mot Stornbritannien, SvJT 1997 s. 386 f., Coyne mot Storbritannien, SvJT 1997 s. 770, samt Cable m. fl. mot Storbritannien, SvJT 1999 s. 589), att brittiska militärdomstolar inte hade varit oavhängiga och opartiska samt att det på denna grund hade förelegat brott mot artikel 6:1 i konventionen i de aktuella fallen.

I det tidigare i detta avsnitt nämnda fallet Matter mot Slovakien uppkom dessutom frågan om artikel 8 i konventionen hade kränkts till följd av att Matter, som var omyndigförklarad på grund av psykisk sjukdom, hade tvingats genomgå en undersökning på ett psykiatriskt sjukhus för att avgöra om hans sinnestillstånd var sådant att han skulle återfå sin rättshandlingsförmåga. Europadom-

stolen fann i denna del att den vidtagna åtgärden var proportionerlig och att den därför inte stred mot artikel 8.